

Adam Boguta

Organizacja i znaczenie pasieki wędrownej

Szepietowo 2015

Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Szepietowie
18-210 Szepietowo,
tel. (086) 275 89 00 fax (086) 275 89 20
e-mail: wpodr@zetobi.com.pl,
www.odr.pl

Nakład: 500 egz.

Druk: Drukarnia TOP DRUK Łomża

W pasiekach wędrownych znacznie bardziej racjonalnie wykorzystywane są możliwości produkcyjne rodzin pszczelich niż w tradycyjnym, stacjonarnym modelu pasieki. Przewożąc pasiekę na różne, oddalone pożytki można:

- wykorzystać różnego gatunku rośliny pożytkowe,
- uzupełnić zbiory pasieki stacjonarnej w okresie bezpożytkowym lub po nieudanych zbiorach wcześniejszego pożytku,
- zapewnić pszczołom pożytek rozwojowy w okresie jesiennym lub wiosennym,
- zmniejszyć konkurencyjne zagęszczenie rodzin pszczelich,
- świadczyć usługowe zapylanie plantacji.

Korzystanie z kilku pożytków w ciągu sezonu pozwala na uzyskaniu wyższej wydajności miodowej z rodziny i jednocześnie zwiększa dochód pasieki. Tylko poprzez wędrowniki można uzyskać kilka gatunków miodu, a dzięki nieprzerwanemu pożytkowi rodziny są bardzo silne i mają dużo czerwiu.

To nie pszczelarz decyduje o pszczołach, lecz natura, a pszczelarz musi dostosować do niej swoje zabiegi

Pszczelarz, aby wędrować z pszczołami musi do tego być odpowiednio przygotowany. Wiąże się to z inwestycjami i ogromnym nakładem pracy, ale ogólny bilans ekonomiczny w porównaniu z pasieką stacjonarną jest dużo lepszy. Najczęściej pszczoły w pasiekach stacjonarnych mają do dyspozycji tylko dwa pożytki towarowe. Miód wiosenny – rzepakowy, mniszkowy, wielokwiatowy, i miód letni – akacjowy, lipowy, gryczany, wielokwiatowy. Dzięki przewozom pszczoł można wykorzystać dwukrotnie więcej pożytków co znacząco wpływa na zwiększenie produkcji miodu.

Jak podają autorzy Encyklopedii Pszczelarskiej, gospodarka wędrowna to przewożenie rodzin pszczelich na oddalone pożytki, co umożliwia lepsze ich wykorzystanie. Zasięg lotu pszczoł przekracza wprawdzie 2 km, ale wtedy zużywają one podczas lotu prawie cały nektar przenoszony w wolu. Tylko w wyjątkowo sprzyjających warunkach pogodowych pszczoły mogą przynieść do ula nektar z pożytków oddalonych 3–5, a nawet 7 km. Obecnie w Polsce do przewożenia pasieki nie jest wymagane zaświadczenie o stanie zdrowotności pszczoł, pasieka nie może jedynie pochodzić z obszaru zapowietrzonego. Niemniej jednak pasieka wędrowna musi być bezwzględnie zdrowa, a więc prowadzona z zachowaniem wszelkich zasad higieny.

Należy pamiętać, że efekty wędrowek z pszczołami nie zawsze będą takie same, jednak niewątpliwie zwiększają szansę na uzyskanie większej ilości różnych gatunków miodu. Ilość uzyskanego miodu w pasiece wędrownej zależy od:

- stopnia nasilenia wędrowek,
- wydajności miodowej roślin pożytkowych objętych wędrowką,
- dostosowanie uli oraz sprzętu do wędrowek z pszczołami,
- wiedzy i umiejętności pszczelarza.

Bardzo istotną kwestią w wędrownkach z pszczołami jest fakt, że przy wykorzystaniu trzech lub więcej pożytków istnieje duże prawdopodobieństwo, że przynajmniej na okres jednego z nich będą sprzyjające warunki pogodowe.

Rodzaje pożytków pszczelich

Pożytek pszczele stanowią zebrane przez pszczoły surowce pochodzenia roślinnego, wykorzystywane przez nie do wyrobu miodu i pierzgi. Surowcami, którymi żywią się pszczoły mogą być pyłek kwiatowy, nektar, spadź, bądź inne soki roślinne. W zależności od rodzaju pokarmu wyróżniamy pożytki pszczele pyłkowe, nektarowe i spadziowe. Pora roku decyduje o rodzaju pożytku i tak wyróżniamy: pożytki wczesne (wiosenne), główne (letnie) oraz jesienne (późne). Jednak nie każdy pożytek stanowi jednakowo obfity pokarm dla pszczół, dlatego rozróżniamy pożytki podtrzymujące (umożliwiające pszczołom przetrwanie), rozwojowe (pozwalające na rozwój) oraz pożytki towarowe (zapewniające zbiory miodu).

Najpopularniejsze rośliny pożytkowe:

Rzepak

Rzepak zakwita w pierwszej dekadzie maja oraz kwitnie przez około 3 tygodnie. Określa się, że wydajność miodowa wynosi od 80 do 140 kg/ha, a wydajność pyłkowa od 100 do 150 kg/ha. Miód rzepakowy ma barwę jasną - od prawie białej do kremowej. Wyróżnia się tym, że bardzo szybko ulega krystalizacji, nawet w ciągu tygodnia od miodobrania.

Gryka

Gryka zakwita na początku lipca i kwitnie do 7 tygodni. Wyróżnia się tym, że jej kwiaty rozkwitają tylko w godzinach rannych, wkrótce potem pyłą i nektarują, ale tylko do południa. Określa się, że wydajność miodowa wynosi około 300 kg, a wydajność pyłkowa około 25 kg/ha. Miód gryczany ma barwę herbacianą do ciemnobrązowej. Charakteryzuje się ostrym, piekącym smakiem. Proces krystalizacji zachodzi powoli około 2-3 miesiące.

Lipa drobnolistna

Zakwita w pierwszej dekadzie lipca i kwitnie około 2 tygodnie. Uważa się, że jest to drzewo wybitnie miododajne, choć ma skłonności do przemiennej kwitnienia. Drzewa starsze niż 50 lat kwitną zwykle obficie co drugi rok. Określa się, że wydajność miodowa wynosi około 200 kg/ha, a wydajność pyłkowa około 40 kg/ha. Barwa miodu lipowego może być bardzo jasna oraz nieco ciemniejsza, aż do bursztynowej z zielonkawym odcieniem, w zależności od domieszki spadzi, która zwykle towarzyszy nektarowaniu lipy.

Mniszek pospolity

Zakwita pod koniec kwietnia i kwitnie masowo przez cały maj. Pszczoły bardzo chętnie odwiedzają kwiaty mniszka, ale bardziej ze względu na wartościowy pyłek niż nektar. Wydajność miodowa mniszka wynosi jedynie około 20 kg/ha, a wydajność pyłkowa aż około 260 kg/ha.

Chaber bławatek

Kwitnie od połowy czerwca do zniw. Dostarcza dużo nektaru i pyłku, z którego pszczoły formują białawe obnóża. Określa się, że wydajność miodowa wynosi do 350 kg/ha, a wydajność pyłkowa 60 kg/ha.

Facelia błękitna

Zakwita już w pierwszej dekadzie czerwca. Kwitnienie trwa od 4 do 6 tygodni. Kwiaty facelii nektarują bardzo obficie. Pszczoły formują z facelii niebieskie obnóża. Wydajność miodowa wynosi 300 kg/ha, a wydajność pyłkowa 180 kg/ha. Miód faceliowy ma bardzo jasną barwę oraz wyjątkowo delikatny smak.

Koniczyna biała

Zakwita już w końcu maja i kwitnie całe lato. Występuje głównie na pastwiskach, dobrze znosi udeptywanie. Wydajność miodowa wynosi 100 kg/ha, a wydajność pyłkowa 30 kg/ha.

Klon zwyczajny

Zakwita w trzeciej dekadzie kwietnia i kwitnie przez około 2 tygodnie. Niestety pszczoły nie zawsze mogą wykorzystywać ten pożytek ze względu na często niesprzyjającą warunki pogodowe występujące wczesną wiosną. Określa się, że wydajność miodowa wynosi 100 kg/ha.

Wykorzystanie pasieki wędrowniej w celu wykorzystania pożytków rozwojowych jest na ogół mało doceniane ze względu na to, że wędrowka taka zazwyczaj nie zapewnia na bieżąco ani kilograma miodu towarowego. Należy pamiętać, że nic nie jest w stanie lepiej przygotować rodziny pszczelej do wykorzystania głównych pożytków jak naturalne przybytki w ulu nektaru i pyłku.

Jeśli w okolicy stacjonowania pasieki wiosną lub jesienią występują okresy głodówkowe, zawsze opłaca się przewieźć pszczoły na iwę, mniszek pospolity, seradelę czy wrzos. Opłacalność ta wynika z bardzo dobrego rozwoju i wzrostu kondycji rodzin ze względu na naturalne przybytki, nawet jeśli wędrowka nie zapewni miodu towarowego.

Efektywność wędrowek jest zależna w dużej mierze od jakości uli i sprzętu jakimi dysponuje pszczelarz. Podstawowym wyposażeniem każdej pasieki są ule. W pasiece stacjonarnej ul jako pomieszczenie dla rodziny pszczelej ma jej zapewniać właściwe wa-

runki rozwoju i chronić ją przed czynnikami zewnętrznymi, zaś pszczelarzowi umożliwić wykonywanie prac związanych z jej obsługą lub przynajmniej ich nie utrudniać. Natomiast w pasiece wędrownej ich konstrukcja ma szczególne znaczenie, dlatego ul w takiej pasiece powinien być:

- lekki,
- zapewniać dobrą wentylację podczas transportu (osiatkowana dennica, powałka),
- wykonany z trwałych materiałów,
- mało gabarytowy (wtedy więcej rodzin można załadować jednorazowo),
- prosty w obsłudze,
- zaopatrzony tylko w ramki hoffmanowskie,
- pozbawiony wystających elementów na bokach np. mostek wylotowy (powinien być odejmowany),
- wyposażony w głęboką dennicę.

Przygotowanie pasieki do transportu

Czynnikami, które wpływają na sposób przygotowania pasieki do wędrowki są: konstrukcja ula, siły rodziny, odległości przewozu, jakości drogi, aktualnej pogody, środka transportu itp.

Podczas transportu rodzin pszczelich bardzo ważne jest zapewnienie właściwej wentylacji, aby by nie doszło do zaparzenia pszczół i ich uduszenia. Ul, który służy do gospodarki wędrownej powinien mieć dodatkowy osiatkowany otwór wentylacyjny o dużej powierzchni. Można zastosować dwa rozwiązania: wentylację górną lub dolną. Wentylację górną może zapewnić zastąpienie na czas transportu powałki i daszku osiatkowaną ramą. Dostępne na rynku ule styropianowe wyposażone są w powałkę z kilkoma ażurowymi otworami, które podczas transportu spełniają rolę wentylacji.

W pasiece wędrownej z powodzeniem sprawdzają się ule o cienkich ściankach, zbudowane z pojedynczych desek albo z utwardzonego styropianu lub poliuretanu. Zaletą uli wykonanych z tworzyw sztucznych i jednocześnie daje im przewagę nad cienkościennymi ulami z desek, jest to, że są ciepłe i można w nich bez problemów pszczoły zimować.

Transport uli może odbywać się każdym rodzajem samochodu począwszy od samochodu osobowego po ciężarowy. Coraz większym zainteresowaniem cieszą się przyczepy do przewozu uli. Również w pasiekach wykorzystuje się różnego rodzaju możliwości załadunku.

Metody załadunku uli

Załadunek ręczny – ten sposób jest najczęściej spotykany w pasiekach. W przypadku gdy pszczelarz nie dysponuje samochodem z możliwością załadunku uli wystarczy kupić przyczepkę/lawetę, na którą w chwili obecnej pszczelarz posiadający minimum 30 rodzin pszczelich można otrzymać dofinansowanie z Agencji Rynku Rolnego. Dodat-

kowym wyposażeniem niezbędnym do zabezpieczenia ulti podczas transportu są pasy. Osobiście nie spinam pojedynczych ulti pasem. Ule ładowane są na przyczepkę ściśle jeden przy drugim po czym zabezpieczany jest cały rząd ulti jednym pasem (od boku do boku przyczepki). Spinanie pojedynczego ula pasem zabezpiecza przed rozszczelnieniem korpusów ale nie przytwierdza go do podłoża w wyniku czego ul może na wybojach podskakiwać niepokojąc pszczoły, a w najgorszym wypadku może się przewrócić. Zabezpieczenie całego rzędu ściśle ustawionych ulti jednym pasem zabezpiecza przed jakimikolwiek ruchami ula podczas transportu. Dodatkowo skraca czas załadunku ponieważ spinanie każdego ula osobno jest dość czasochłonne.

Załadunek mechaniczny (załadunek ten przedstawię na przykładzie niemieckiej pa sieki, w której miałem okazję odbywać praktykę zawodową):

- Czterokołowy pojazd z podnośnikiem hydraulicznym – w przypadku tego pojazdu nie trzeba używać zbyt dużo siły. Ule ładowane są za pomocą podnośnika hydraulicznego o bardzo precyzyjnym sterowaniu. Za jego pomocą można załadować na przyczepę lub ciężarówkę 4 ule, ustawione w rzędzie na stojaku. Ule zabezpieczone są od góry pasem przypiętym do zewnętrznych stron palety. Wylotki zamykane są kratką, a w razie dalszych wędrówek jest możliwość zamontowania drugiej kratki w tylnej części dennicy dzięki czemu jest lepsza wentylacja. Poziom całej palety regulowany jest dzięki możliwości opuszczania i podnoszenia każdej z 4 nóg od palety. W przypadku wysokich temperatur lub dalekich przewozów przez wylotki wlewa się ok. 3-4 litrów wody co zapewnia odpowiednią wilgotność i zapobiega przegrzewaniu się pszczoł.

Fot. 1,2,3. Załadunek ulti za pomocą czterokołowego pojazdu z podnośnikiem hydraulicznym

Dennice są wysokie, ustawione na jednym, wspólnym dla czterech uli stojaku, a każda z nich jest innego koloru: biała, żółta, czerwona lub niebieska (takie kolory rozróżniają pszczoły i poprawia to ich orientację przy powrocie do ula). Ule stoją na specjalnym metalowym stojaku, na którym mieszczą się 4 ule przykryte jednym dachem. Ustawione są w rzędzie ściśle obok siebie, wylotkami w jednym kierunku. Strona świata, w którą są one skierowane zależy od pory sezonu. Na pożytkach wiosennych, tj. rzepak, mniszek, wielokwiat wiosenny i akacja, wylotki powinny być skierowane na południowy-zachód. Błędem wielu pszczelarzy jest kierowanie wylotów na wschód lub południowy-wschód. Jeżeli ustawimy ule w ten sposób to pszczoły będą wcześniej wylatywały na pożytek. Należy jednak pamiętać, że majowe i czerwcowe poranki są dość chłodne i wiele pszczół wylatujących zbyt wcześnie na pożytki nie wraca do ula z powodu zimna. W ten sposób pszczelarz traci wiele pszczół lotnych, które są najważniejsze podczas pożytku, ponieważ dostarczają nektar. Na pożytkach letnich tj. lipa, gryka, koper włoski, słonecznik, spadz świerkowa, chaber bławatek, kasztan jadalny i wielokwiat letni, wylotki powinny być skierowane na południowy-wschód. Lipcowe poranki są ciepłe, a takie ustawienie uli zapewnia wczesne wyloty pszczół na pożytki. Na pożytkach jesiennych tj. spadz jodłowa i wrzos ustawiamy ule w ten sam sposób jak na pożytkach wiosennych.

- Hydrauliczny dźwиг samochodowy (hds) – załadunek uli za pomocą hydraulicznego dźwigu samochodowego jest całkowicie zmechanizowany. Dźwig jest integralną częścią samochodu ciężarowego. Pszczelarz steruje dźwigiem w celu załadunku uli przy pomocy specjalnego sterownika.

Fot. 4, 5, 6. Załadunek uli za pomocą hydraulicznego dźwigu samochodowego

Oprócz przygotowania technicznego jednym z ważniejszych czynników opłacalności wędrowniki z pszczołami jest wiedza, umiejętności i doświadczenie pszczelarza. Osoba, która nie miała do czynienia z samodzielną gospodarką wędrowną powinna przynajmniej przez 1-2 lata popracować z fachowym pszczelarzem. Bardzo trudne jest pełne wykorzystanie kilku kolejnych roślin pożytkowych. Wymaga to stałej gotowości do przewożenia pasieki w ciągu całego sezonu. Ustawienie rodzin na nowych terenach zwiększa ryzyko przeniesienia nowych chorób czy też osłabie-

nia rodzin przez opryski. Im pszczoły intensywniej pracują tym większe jest ryzyko zakażenia, ponieważ wyczerpany organizm jest bardziej podatny na choroby. Nie bez znaczenia jest także trafny wybór pożytków na które decyduje się wędrować pszczelarz.

Należy pamiętać, że suma zbiorów miodu zależy nie od ilości wywiezionych rodzin pszczelich, ale od siły rodziny, czyli w głównej mierze od ilości zbieraczek. Należy wywozić tylko rodziny zdrowe, silne, z dobrymi matkami mającymi najlepsze warunki do czerwienia.

Lokalizacja stanowiska pasieki wędrownej

Ogromne znaczenie w gospodarce wędrownej ma wybór miejsca dla pasieki. Powinien to być teren na którym występują duże siedliska zwarcie występujących roślin pożytkowych. Należy zwrócić uwagę by roślina pożytkowa była dobrze uprawiana tzn. mało zachwaszczona roślinami o niskiej przydatności pszczelarskiej. Lepszy stan roślin to jednocześnie możliwość umieszczenia większej ilości rodzin na tej samej powierzchni. Należy również dostosować ilość ustawionych rodzin pszczelich na ha pożytku. Normy dla najbardziej popularnych roślin pożytkowych są następujące:

- rzepak – 4-5 rodzin/ha
- gryka – 2-3 rodzin/ha

Bardzo istotne w ustaleniu obsady rodzin jest ustalenie czy w promieniu 3 km od wybranego przez nas miejsca nie znajdują się pasieki konkurencyjne. Należy także zwrócić uwagę aby wybrane miejsce było dostępne na okres przeglądów pasieki oraz miodobrania zwłaszcza w niesprzyjających warunkach pogodowych. Niezbędnym warunkiem przy wyborze miejsca jest także zapewnienie źródła czystej wody, niezbędnej do pojenia pszczoł. Najważniejsze

w ustawieniu rodzin pszczelich jest to, aby znajdowały się możliwie najbliżej roślin pożytkowych, nawet bezpośrednio w ich łanie.

fot. 9 - pasieka przy plantacji gryki

fot. 10 - pasieka przy plantacji słonecznika

fot.11 - pasieka na wrzosowisku

fot.12 - pasieczysko po ostatnim koszeniu trawy zimą

Bibliografia:

1. Wilde J. Encyklopedia Pszczelarska. 2011. Powszechnie Wydawnictwo Rolnicze i Leśne
2. Ostrowska W. Gospodarka pasieczna. 1998. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne Warszawa oraz Wydawnictwo „Sądecki Bartnik” Nowy Sącz.
3. Atlas roślin miododajnych Kołtowski Zbigniew
4. Wilde J., Prabucki J. Hodowla pszczół. 2008. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne Warszawa
5. Prabucki J. Pszczelnictwo. 1998. Wydawnictwo Promocyjne Albatros